

Korruptsioonivastase seaduse täiendamise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sisu lühikokkuvõte

Korruptsioonivastase seaduse täiendamise seaduse eelnõuga täiendatakse korruptsioonivastase seaduse paragrahvi 14 lõiget 7 punktidega 3 ja 4, millega nähakse ette, et huvide deklaratsioon peab sisaldama andmeid ka selle kohta, milliste Eestis või mujal riikides registreeritud organisatsioonide liige deklarant on ning kas tal on lisaks Eesti Vabariigi kodakondsusele ka mõne teise riigi kodakondsus.

2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ettevalmistaja on Riigikogu liige Varro Vooglaid.

3. Eelnõu eesmärk

Eelnõu lähtub eesmärgist suurendada avaliku võimu teostamise läbipaistvust, laiendades huvide deklaratsioonis avaldatavate andmete ringi nii, et see hõlmaks lisaks majanduslikele huvidele ka deklarandi organisatsioonilisi kuuluvussuhteid ning võimalikku muu riigi kui Eesti Vabariigi kodakondsust. Selline regulatsioon aitab avalikkusel paremini mõista avaliku võimu teostajate tausta ning hinnata võimalikke huvide konflikte või muid tegureid, mis võivad mõjutada nende hoiakuid ja otsuseid avaliku võimu teostamisel.

4. Eelnõu sisu

Korruptsioonivastase seaduse § 14 reguleerib huvide deklaratsiooni esitamist ja selles avaldatavaid andmeid. Nimetatud paragrahvi lõige 7 sätestab andmete koosseisu, mis tuleb deklaratsioonis esitada. Nende hulka kuuluvad muu hulgas andmed deklarandi vara, kohustuste, majanduslike huvide ja muude majanduslikku laadi seoste kohta. Regulatsiooni mõte on tagada läbipaistvus ning võimaldada tuvastada ja ennetada huvide konflikte avaliku ameti pidamisel.

Kehtiva õiguse kohaselt näeb § 14 lõike 7 punkt 2 ette kohustuse avaldada ka muu asjaolu, mis deklarandile teadaolevalt võib kaasa tuua ametikohustuse rikkumise, välistada deklarandi erapooletuse ja objektiivsuse või tuua kaasa korruptsiooniohu, tingimusel et nende andmete kogumine ei riku deklarandi õigusi. Tegemist on üldklausliga, mille mõte on hõlmata olukordi, mida seaduses ei ole võimalik ammendavalt ette näha.

Sellise regulatsiooni puhul sõltub konkreetsete asjaolude avaldamine siiski suures osas deklarandi enda hinnangust selle kohta, kas vastav asjaolu võib tema hinnangul kaasa tuua korruptsiooniohu või mõjutada ametikohustuste täitmist. Praktikas võib see kaasa tuua olukorra, kus teatud liiki olulisi sidemeid ei peeta deklaratsiooni esitamisel vajalikuks avaldada või käsitletakse neid erinevalt, kusjuures puudub ka selge kriteerium, millele tuginedes väita, et niisuguseid andmeid oli kohustuslik avaldada.

Selle probleemi leevendamiseks täiendatakse korruptsioonivastase seaduse § 14 lõiget 7 kahe uue punktiga. Punkti 3 kohaselt esitab deklarant huvide deklaratsioonis andmed selle kohta, milliste Eestis või mujal riikides registreeritud juriidiliste isikute või muude organisatsioonide liige ta on.

Punkti 4 kohaselt esitab deklarant andmed selle kohta, kas tal on lisaks Eesti Vabariigi kodakondsusele ka mõne teise riigi kodakondsus ning kui on, siis millise riigi kodakondsus.

Organisatsiooniline kuuluvus võib tähendada ideelist, institutsionaalset või võrgustikulist seost teatud huvide või eesmärkidega. Sellised sidemed võivad mõjutada avalike ülesannete täitmist või olla asjakohased huvide konfliktide hindamisel. Seetõttu on põhjendatud, et avaliku võimu teostajate organisatsioonilised sidemed oleksid avalikkusele läbipaistvad.

Eelnõu kohaselt tuleb organisatsiooniline kuuluvus avaldada laiemalt kui üksnes osalemine organisatsioonide juhtimis- või kontrollorganites. Kuulumine organisatsiooni liikmena võib samuti tähendada püsivat seost organisatsiooni eesmärkide, väärtuste või huvidega ning võib teatud juhtudel olla asjakohane avaliku ameti pidamise kontekstis. Selline regulatsioon võimaldab avalikkusel saada terviklikum ülevaade avalikke ülesandeid täitva isiku võimalikest institutsionaalsetest või ideelistest seostest.

Punkti 4 kohaselt esitab deklarant huvide deklaratsioonis ka andmed oma võimaliku muu kodakondsuse kohta. Kodakondsus loob isiku ja riigi vahel õigusliku ja poliitilise sideme ning sellega võivad kaasneda ka lojaalsuskohustused vastava riigi suhtes. Seetõttu on põhjendatud, et avalikkusel oleks teave selle kohta, kas avalikku ametit pidaval või avalikke ülesandeid täitval isikul on lisaks Eesti Vabariigile kodakondsussuhe ka mõne teise riigiga. Sellise teabe avaldamine suurendab läbipaistvust ning võimaldab paremini hinnata võimalikke lojaalsus- ja huvisuhteid olukorras, kus avalikke ülesandeid täitval isikul võib olla õiguslik seos rohkem kui ühe riigiga.

Muudatus ei muuda huvide deklaratsiooni esitamise kohustuse adressaatide ringi ega deklaratsiooni esitamise korda. Muudetakse üksnes deklaratsioonis avaldatavate andmete ulatust, täpsustades seaduses selgesõnaliselt teatud liiki sidemed, mille avalikustamine on vajalik avaliku ameti pidamisega seotud läbipaistvuse tagamiseks.

5. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus kasutatakse mõisteid „deklarant“, „huvide deklaratsioon“ ja „organisatsioon“ nende tavapärases tähenduses. Mõiste „organisatsioon“ hõlmab käesoleva eelnõu tähenduses Eestis või mujal riikides tegutsevaid organisatsioone, nii juriidilisi isikuid kui ka muid organiseeritud ühendusi. Uusi õigusmõisteid eelnõuga kasutusele ei võeta.

6. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega. Euroopa Liidu õigus ei piira liikmesriikide õigust kehtestada avaliku võimu teostajatele läbipaistvuse ja huvide avaldamise nõudeid. Liikmesriikidel on ulatuslik kaalutusruum korruptsioonivastaste meetmete ja läbipaistvuse regulatsiooni kujundamisel. Eelnõus sätestatud muudatused on üldised ja mittediskrimineerivad ning neid kohaldatakse võrdselt kõigile korruptsioonivastase seaduse alusel huvide deklaratsiooni esitama kohustatud isikutele.

7. Eelnõu vastavus põhiseadusele

Eelnõu on kooskõlas põhiseadusega. Eelnõuga kehtestatav kohustus avaldada huvide deklaratsioonis teavet deklarandi organisatsioonilise kuuluvuse ning võimaliku muu kodakondsuse kohta riivab põhiseaduse paragrahvis 26 sätestatud õigust perekonna- ja eraelu puutumatusele ja ka põhiseaduse paragrahvis 48 sätestatud ühinemisvabadust, ent tegemist ei ole õigusvastase riivega.

Eelnõu kohane regulatsioon ei keela ühelgi isikul ühtegi organisatsiooni kuuluda ja puudutab sealjuures vaid isikuid, kes teostavad avalikku võimu. Nõutud on vaid see, et avalikku ametisse asudes teavitataks avalikkust oma kuuluvussuhetest.

See piirang lähtub legitiimsest eesmärgist tagada avaliku võimu teostamise läbipaistvus, ennetada huvide konflikte ning tugevdada avalikkuse usaldust riigiinstitutsioonide vastu.

Piirang on nimetatud eesmärgi saavutamiseks sobiv, kuna organisatsioonilise kuuluvuse ja muu kodakondsuse kohta käiv teave võib aidata tuvastada võimalikke huvide konflikte või muid sidemeid, mis võivad mõjutada avalikke otsuseid või nende tajutavat erapooletust.

Piirang on ka vajalik, kuna sama eesmärgi ei ole võimalik sama tõhusalt saavutada leebemate meetmetega. Huvide deklaratsiooni süsteem on loodud just selleks, et tagada avaliku võimu teostajate huvide ja sidemete läbipaistvus. Ilma selliste andmete avalikustamiseta ei oleks avalikkusel võimalik hinnata teatud liiki institutsionaalseid või riikidevahelisi seoseid, mis võivad olla avaliku võimu teostamise kontekstis asjakohased.

Piirang on mõõdukas, kuna see puudutab üksnes isikuid, kes täidavad avalikke ülesandeid või omavad avalikku ametipositsiooni ning kelle suhtes kehtivad niigi kõrgendatud läbipaistvusnõuded. Samuti piirduv regulatsioon konkreetsete asjaolude – organisatsioonilise kuuluvuse ja muu kodakondsuse – avalikustamisega huvide deklaratsioonis ega hõlma muid eraelu aspekte.

8. Seaduse mõju

Seadusemuudatus suurendab avaliku võimu teostamise läbipaistvust ning aitab avalikkusel paremini hinnata avaliku võimu teostajate võimalikke sidemeid organisatsioonide ja teiste riikidega. Muudatus võib aidata ennetada olukordi, kus avaliku võimu teostamist mõjutavad sidemed, mis ei ole seni avalikkusele teada. Samuti võib regulatsioon tugevdada avalikkuse usaldust riigiinstitutsioonide vastu. Seaduse rakendamisega ei kaasne olulist halduskoormuse kasvu, kuna tegemist on täiendava teabe esitamisega juba olemasolevas huvide deklaratsiooni süsteemis.

9. Seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused ja seaduse rakendamise eeldatavad tulud

Seaduse rakendamine ei too kaasa märkimisväärseid kulutusi riigieelarvest ega ka otseseid tulusid. Huvide deklaratsioonide esitamise süsteem on juba olemas ning muudatus eeldab üksnes täiendava teabe esitamist.

10. Rakendusaktid

Eelnõu jõustumisega ei kaasne rakendusaktide kehtestamise ega muutmise vajadust.

11. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 1. septembril 2026.

Algatab Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon

16. märtsil 2026

Martin Helme
Fraktsiooni esimees